

Prof. dr hab. Ryszard Kleszcz
Katedra Logiki i Metodologii Nauk
Instytut Filozofii UŁ

RECENZJA ROZPRAWY HABILITACYJNEJ *Filozoficzne korzenie metody krytycznej K. R. Poppera. Metoda krytyczna we wczesnym ujęciu K. R. Poppera wobec metafizycznej tradycji neokantowskiej szkoły J. F. Friesa*, Wydawnictwo Copernicus Center Press, Kraków 2021, stron 168 oraz pozostałego dorobku naukowego Księdza doktora Zbigniewa Liany.

A. ROZPRAWA HABILITACYJNA

I. Charakterystyka i ocena rozprawy

A. Uwagi wstępne

Ksiądz dr Zbigniew Liana ma wykształcenie filozoficzne i teologiczne. Studiował w Papieskiej Akademii Teologicznej (obecnie UPJPII) w Krakowie. Tam także doktoryzował się z filozofii w roku 1996 (promotor Ks. bp Prof. Józef Życiński). Tytuł rozprawy doktorskiej: *„Heurystyczne funkcje chrześcijańskiej koncepcji Logosu w kształtowaniu się nowożytnego pojęcia natury. Analiza dorobku szkoły w Chartres w perspektywie filozofii nauki”*. Jest zatrudniony na różnych stanowiskach w tejże uczelni od 1994; przy czym obecnie (od 2014) pracuje na stanowisku wykładowcy w wymiarze ½ etatu. W okresie 1997 - 1998 był zatrudniony jako visiting professor w College of Liberal Arts, Sacred Heart Major Seminary (Detroit, USA).

Przedłożona mi do oceny rozprawa habilitacyjna Księdza doktora Zbigniewa Liany *„Filozoficzne korzenie metody krytycznej K. R. Poppera. Metoda krytyczna we wczesnym ujęciu K. R. Poppera wobec metafizycznej tradycji neokantowskiej szkoły J. F. Friesa”* jest pracą z zakresu obejmującego głównie epistemologię i jej historię. Trudno jednak podejmowane przez Poppera problemy rygorystycznie podzielić na te należące do epistemologii i takie, które zaliczylibyśmy do filozofii nauki. Zwłaszcza na gruncie anglosaskim wydzielenie domeny

określanej mianem *philosophy of science/ methodology* i tej określonej przy pomocy terminu *epistemology* nie jest łatwe. Można więc generalnie powiedzieć, że w pracy podejmowane są zagadnienia epistemologii, filozofii nauki a także metafizologii w wymiarze tak historycznym, jak i systematycznym. Podejmowanie badań tak na płaszczyźnie systematycznej, jak i historycznej jest skądinąd wysoce charakterystyczne dla twórczości Ks. dr Z. Liany, który w swej aktywności badawczej i w swych publikacjach prowadzi badania obydwu rodzajów.

Rozprawa opiniowana to studium wczesnej myśli Karla R. Poppera (do 1935). W tym czasie, w latach 1930 -1933, filozof ten napisał pracę *Die beiden Grundprobleme der Erkenntnistheorie*, która funkcjonowała jako manuskrypt i została opublikowana dopiero niemalże po półwieczu od momentu jej napisania (pierwsze wydanie książkowe 1979). Ten manuskrypt został potem wydany jeszcze dwukrotnie drukiem, co świadczy o dostrzeżeniu znaczenia tego tekstu, przez wiele lat znanego tylko nielicznym. **W swej rozprawie Autor przedstawia a zarazem i analizuje inspiracje tej wczesnej refleksji Poppera, w szczególności te sięgające myśli Immanuela Kanta, oraz jego dwu kontynuatorów z nurtu neokantyzmu, jakimi byli: Jakub Friedrich Fries i Leonard Nelson.** Jak to wskazuje sam Autor: „Zamierzam ukazać relacje logiczne pomiędzy metodą krytyczną w ujęciu wczesnego Poppera a metodą krytyczną Kanta w ujęciu szkoły Friesa w perspektywie systematycznego ujęcia metody krytycznej jako takiej” (s. 35). Taki charakter rozprawy wskazuje na jej nowatorstwo na gruncie polskim, na którym znaczenie filozoficzne dorobku Poppera wiązano głównie z jego pracą *Logik der Forschung* a zwłaszcza z jej angielską edycją czyli *Logic of Scientific Discovery*, mającą swe wydanie pierwsze w roku 1959 (tłumaczenie polskie 1977). Ta anglojęzyczna publikacja zapoczątkowała silną obecność K. R. Poppera w dyskusjach w sferze filozofii nauki, tego działu filozofii, który skupiał uwagę wielu filozofów, zwłaszcza w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych wieku dwudziestego. W tym okresie, obejmującym w jakiejś mierze także lata siedemdziesiąte, można uznać, że dorobek Poppera był szeroko dyskutowany a on sam był dosyć powszechnie uważany za bardzo ważnego filozofa. Ta książka Poppera była od momentu jej ukazania się (chodzi o obydwie edycje) dostrzeżona i omawiana w naszej polskiej literaturze filozoficznej. Warto zwrócić uwagę, iż recenzja Janiny Kotarbińskiej (Diny Szejnberg) z *Logik der Forschung* ukazała się na łamach *Przeglądu Filozoficznego* już w roku 1935 (*Przegląd Filozoficzny*, R. 38, 1935, nr 3). Ta niezwykle solidna i rzeczowa recenzja kończy się zaskakującą dzisiejszego czytelnika konstatacją: „Na ogół więc jest to cenna pozycja w dorobku Koła Wiedeńskiego”. Wskazuje to, jak był odbierany Popper, w połowie lat trzydziestych, w literaturze filozoficznej i to przez osoby znające twórczość filozoficzną w zakresie epistemologii oraz filozofii nauki. O tym

problemie rzekomego neopozytywizmu Poppera Ks. Liana mówi w rozdziale I (s. 15 -18). Biorąc pod uwagę tę perspektywę, która traktuje (raczej traktowała) główną pracę Poppera w perspektywie empiryzmu logicznego, tym bardziej warto poddać analizie i ewentualnej dyskusji wcześniejszą, późno publikowaną drukiem pracę Poppera. Analiza jej może rzucić nowe światło na inspiracje filozofa, nie tylko ukazując znaczenie tradycji kantowskiej i neokantowskiej, lecz przede wszystkim wzmacniając uzasadnienie sądu o dużym znaczeniu tej tradycji dla Poppera.

B) Aspekty formalne i zawartość rozprawy.

Omawiana rozprawa, traktowana z formalnego punktu widzenia, składa się ze spisu treści, wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, bibliografii, indeksu nazwisk oraz anglojęzycznego krótkiego abstraktu. Cała praca liczy sobie 168 stron, przy czym objętość poszczególnych rozdziałów mieści się w przedziale 25 - 40 stron. Rozprawa może być uznana za pracę niewielkich rozmiarów, przy czym dołączona do niej bibliografia jest dosyć bogata i zawiera w dużej mierze prace ściślej związane z jej tematyką. Tych pozycji tak papierowych, jak i elektronicznych jest około 150. Są to prace w językach: polskim, angielskim, francuskim, łacińskim, niemieckim i włoskim. Znaczną część, prócz polskojęzycznych, stanowią prace anglojęzyczne i niemieckojęzyczne, co jest całkowicie uzasadnione problematyką podejmowaną w tej pracy i stosowną literaturą w tym zakresie. Tę wykorzystywaną literaturę można uznać za próbę stosunkowo bogatą i reprezentatywną w odniesieniu do analizowanej problematyki.

Wstęp (s. 7 -10) poświęcony jest w dużej mierze charakterystyce metody krytycznej, tak jak ona funkcjonuje w domenie nauki oraz filozofii. Postawa krytyczna wiąże się z takim nastawieniem poznawczym, które nasze władze poznawcze (n. p. rozum) podaje pewnemu krytycznemu sprawdzianowi. Jest to postawa ważna w nauce i obecna w dyskusjach wokół myśli Poppera, twórcy tzw. krytycznego racjonalizmu.

Rozdział pierwszy „Wprowadzenie” (s. 11 – 40), koncentruje się na introdukcji w spory filozoficzne toczone wokół myśli Poppera. Autor wskazuje także na znaczenie manuskryptu *Grundprobleme* oraz omawia założenia przyjmowane w pracy.

Kolejny drugi rozdział „Metoda krytyczna Kanta w ujęciu J. F. Friesa ” (s. 41 – 74) jest wprowadzeniem w myśl neokantysty w szczególności w kontekście jego (Friesa) ujęcia metody krytycznej Kanta.

W trzecim rozdziale zatytułowanym „*Leonard Nelson: kontynuacja koncepcji Friesa w nowym kontekście historycznym*” (75 - 98) Autor rozważa swoistość rozumienia metody krytycznej przez Nelsona i jego nastawienie metafizyczne.

Ostatni czwarty rozdział rozprawy nosi tytuł „*Metoda krytyczna K. R. Poppera w Die beiden Grundprobleme der Erkenntnistheorie*” (s. 99 – 138) może być uznany za centralny dla rozprawki Ks. doktora Liany. W nim omówienie i analiza postawy filozoficznej Poppera powiązana jest z w miarę dokładną analizą samej metody krytycznej, oraz ukazaniu jej swoistości w ujęciu autora *Logik der Forschung*, nowości jaką wnosi Popper do dyskusji w tym zakresie.

Rozprawę wieńczy „Zakończenie” (s. 139 -144), w którym Autor syntetycznie omawia swoistość metody krytycznej w ujęciu Poppera.

C) Ocena rozprawy i ogólne uwagi dyskusyjne

Lektura pracy, autorstwa Ks. Doktora Zbigniewa Liany przemawia za tym, że zagadnienia podejmowane w rozprawie są efektem bogatych lektur, w miarę skrupulatnych analiz i długiego przemyślenia dyskutowanej w rozprawie problematyki. Także zainteresowania Autora są trwałe i odnosi się wrażenie, iż w kwestii problematyki racjonalności nauki a także racjonalności innych sfer (zwłaszcza religii i teologii) mamy do czynienia ze stosunkowo dobrze przygotowanym badaczem. Podkreślić należy Jego rzetelną formację metodologiczną i orientację we współczesnej literaturze filozoficznej. Jest tak w każdym razie w odniesieniu do tych zagadnień przezeń podejmowanych. Taki stan rzeczy należy ocenić jako pozytywny, gdyż dobrze przygotowanie metodologiczne i wysoka kultura, w tym zakresie, jest absolutnie niezbędna dla współczesnego badacza w domenie epistemologii i filozofii nauki. Ta kultura i wrażliwość metodologiczna habilitanta, są w mej opinii godne uznania i podkreślenia. **Wszystko to należy traktować jako zalety opiniowanej rozprawy. Krótko mówiąc praca „*Filozoficzne korzenie metody krytycznej K. R. Poppera. Metoda krytyczna we wczesnym ujęciu K. R. Poppera wobec metafizycznej tradycji neokantowskiej szkoły J. F. Friesa*” może być uznana za rozprawę wnoszącą pewne zauważalne walory poznawcze, w odniesieniu jednakże do stosunkowo wąsko zakreślonej problematyki. Niewątpliwie wysoce cenne jest pokazanie roli myśli kantowskiej i neokantowskiej i jej wpływu na myśl Poppera.**

Dostrzegając te walory pracy trzeba jednak wskazać, iż z uwagi na swe skromne rozmiary nie zawsze podejmuje się w niej wszystkie kwestie istotne i niekiedy nie odpowiada na niektóre nasuwające się pytania. To stanowi pewną słabość opiniowanej pracy. W tym zakresie należy liczyć na dalszą aktywność badawczą habilitanta. Ta generalnie pozytywna ocena nie oznacza, że pewne elementy tej pracy, niektóre przyjmowane twierdzenia, czy sugerowane rozwiązania nie budzą wątpliwości. Niekiedy także w rozprawie zabrakło zagadnień, które w mej ocenie winny się w niej znaleźć. Stąd w dalszym ciągu tego paragrafu, w kilku punktach pozwalam sobie na sformułowanie pewnych pytań, uwag krytycznych, czy też komentarzy do tekstu.

1. Sięgnięcie do wczesnej pracy Poppera i jej w miarę wnikliwa analiza, osadzona nadto w kontekście wpływu (na Poppera) myśli neokantystów jest wkładem w debatę dotyczącą znaczenia tradycji kantowskiej dla myśli K. R. Poppera. Jest to niewątpliwie zaletą pracy. Jest to także wkład do dyskusji ze stanowiskami (raczej historycznymi), które odczytywały Poppera jako neopozytywistę. Osobną kwestią, która rodziłaby się w przypadku bardziej szczegółowej analizy jest wieloznaczność samego terminu pozytywizm, któremu na gruncie filozofii można nadawać szerszy, bądź też bardziej ograniczony zakres.
2. W kwestiach bardziej szczegółowych interesując i cenne są te fragmenty pracy, w których Autor podejmuje analizy porównawcze metod Kanta i metody określanej w pracy Poppera mianem transcendentalnej. Trzeba jednak pamiętać, że Kant w swej twórczości podejmował zagadnienia należące do wszystkich (czy prawie wszystkich) dyscyplin ówczesnej filozofii. Nie da się tego natomiast powiedzieć o Popperze, którego zakres zainteresowań, choć nieograniczający się do epistemologii/filozofii nauki, był jednak wyraźnie węższy.
3. Bardzo cenne są zestawienia porównawcze koncepcji Friesa i Nelsona z tym co znajdujemy w dorobku wczesnego Poppera. Ks. dr Liana trafnie wskazuje, iż te nawiązania Poppera do tych myślicieli nie są zwykłą kontynuacją, czy prostą recepcją ich poglądów (s. 99 nast.). Brak mi jednak ogólnych choćby uwag, dotyczących ewentualnej obecności tych oddziaływań także w dorobku późniejszego Poppera. Nowy obraz wczesnej myśli Poppera nie pozostaje bez znaczenia dla naszego odczytania myśli Poppera późniejszego. Warto więc byłoby pokazać, czy to oddziaływanie nie utrzymuje się, choćby w postaci ukrytej, w pracach późniejszych. Jest to o tyle istotne, iż autor *Logiki odkrycia naukowego*, nie zawsze (delikatnie mówiąc) wskazywał w swych pracach (choćby w

przypisach) na nawiązania do innych autorów z dorobku których korzystał. W *Logice odkrycia naukowego* pojawia się nazwisko Friesa, lecz nie spotykamy tam w ogóle nazwiska Nelsona. Warto więc byłoby podjąć to zagadnienie. Może to zadanie do podjęcia przez Autora w przyszłości?

4. Cenne jest wprowadzenie do rozprawy wątków dotyczących metafizologii. A także porównawcze uwagi dotyczące propozycji Kanta, neokantystów i Poppera w tym zakresie. Jednakże w odniesieniu do samego Poppera warto byłoby poświęcić więcej uwagi na ukazanie jego (Poppera) niesatysfakcjonującego, dodajmy w mej opinii, rozwiązania pewnych kwestii metafizologicznych, zwłaszcza problemu relacji nauki empirycznej i filozofii. Uwagi dotyczące stanowiska Poppera w tej kwestii warto byłoby rozwinąć (s. 104 nast.).
5. Uwagi dotyczące znaczenia myśli Poppera dla filozofii XX wieku wymagałyby wzbogacenia. Autor przywołuje opinię Hansa Alberta, mówiącego, że pod względem wpływu krytycznego racjonalizmu na naukę i społeczeństwo Poppera wyprzedzają tylko L. Wittgenstein i M. Heidegger. Nasuwają się tutaj dwie uwagi a) czy mamy dane aby ten wpływ mierzyć i w konsekwencji, czy mamy wiarygodne, metodologicznie dobrze opracowane, badania na ten temat?; b) czy nie jest tak, iż znaczenie i oddziaływanie Poppera w porównaniu do sytuacji sprzed kilkudziesięciu lat znacząco spadło? W tej drugiej kwestii moje ogólna orientacja przemawia za tym, iż tak właśnie jest. Nie obstawał bym jednak stanowczo przy tym poglądzie, bo wymaga to, jak sądzić można, także badań empirycznych.
6. W pracy omawianej Autor sygnalizuje jedynie pomysły J. Życińskiego proponującego koncepcję tzw. racjonalizmu umiarkowanego, rozwija je zaś w swych niedawnych publikacjach poświęconych myśli przedwcześnie zmarłego myśliciela (s. 14, przypis 6), o których piszę w punkcie B II recenzji. To stanowisko Życińskiego zakłada, iż w przypadku podstawowych kontrowersji filozoficznych niezbędne jest przyjęcie osobowego *commitment*. Choć Życiński mówi o tym w kontekście sporów o racjonalność w filozofii nauki, to jednak ta propozycja może być brana pod uwagę w przypadku wielu innych podstawowych filozoficznych kontrowersji. Warto byłoby, o czym jestem przekonany, tę propozycję niezującego myśliciela rozwijać.
7. Omawiając realizm teoretyczny Poppera, który przedstawia on w *Die Beiden Grundprobleme..* dr Liana zauważa: „Powołując się na Lichtenberga ...i stosując

terminologię Kanta Popper uznaje je za człony nierozstrzygalnej antynomii i jako takie za nienaukowe...., dogmatyczno – metafizyczne i beztreściowe (*sinnlos*) w rozumieniu Wittgensteina i neopozytywistów” (s. 127). Tymczasem stanowisko Wittgensteina i neopozytywistów nie może być ze sobą utożsamiane. Ludwig Wittgenstein w *Traktacie* formułuje tezy, które były interpretowane w duchu neopozytywistycznym. Ale interpretacja ta wydaje się dziś całkowicie nietrafna. (Piszę o tym w artykule: Karl Popper: Kłopoty z racjonalizmem, kłopoty z filozofią, „Przegląd Filozoficzny. Nowa Seria” R. 23, 2014, nr 4, s. 139 -161).

II. Uwagi formalne, językowe i redakcyjne.

Monografia autorstwa ks. doktora Zbigniew Liany napisana jest stosunkowo starannie, w sposób językowo poprawny i przystępny. Język jej jest w miarę klarowny a podział materiału na rozdziały ułatwia lekturę. W pracy spotykamy jednak pewną ilość terminologicznych neologizmów, choć z reguły (z odstępstwami od niej) wyjaśnianych. Także styl rozprawy uznać można za satysfakcjonujący. Książka zawiera indeks imienny przydatny dla czytelnika. Brak w niej jednak indeksu rzeczowego, znacznie ułatwiającego lekturę tego typu prac. Z uwagi na dużą ilość terminów, niekiedy nowatorskich, czytelnik, który jest mniej zaawansowany, mógłby odnieść znaczącą korzyść z obecności tego typu indeksu. Toteż szkoda, iż Autor nie pomieścił w pracy indeksu o charakterze rzeczowym. W rozprawie znajdujemy nieco (dodajmy niewiele) usterek językowych i redakcyjnych. Nie mają one jednak istotnego znaczenia i w żadnej mierze nie utrudniają lektury pracy.

OCENA NAUKOWEGO DOKTORATU **POZOSTAŁEGO Z OKRESU PO UZYSKANIU** **DOROBKU**

I. Ocena ogólna

Zgodnie z deklaracjami Ks. dr Liany centralny obszar jego aktywności naukowej, badawczej i publikacyjnej stanowią problemy racjonalności, widziane w dwu kontekstach: racjonalności w domenie nauki i racjonalności poznania religijnego. Ważnym elementem tego są także kwestie relacji wzajemnej tych dwu sfer (poznanie naukowe i poznanie religijne (i

teologiczne). Warto więc przy okazji oceny dorobku postawić pytanie, czy ta deklaracja zainteresowań badawczych Autora znajduje potwierdzenie w Jego dorobku naukowym, w tym zwłaszcza w publikacjach obejmujących okres po doktoracie (a więc od roku 1997). Zapoznanie się z dorobkiem habilitanta przemawia moim zdaniem zdecydowanie za tym, iż jego autocharakterystyka dotycząca centralnych zainteresowań badawczych jest trafna i znajduje potwierdzenie w Jego publikacyjnym dorobku.

Oceniając tzw. pozostały dorobek naukowy ks. doktora Z. Liany należy stwierdzić, iż obejmuje on (poza monografią habilitacyjną):

- **Dwie monografie wydane jako e -booki w roku 2015:** a) *Okultyzm a nauka w okresie przedoświeceniowym*; b) *Giordano Bruno. Męczennik nauki czy szarlatan?* Te prace miały swe wcześniejsze wersje. Nowe wydania są rozbudowane.

- **15 rozdziałów w monografiach** wieloautorskich (w tym 5 w języku angielskim).

- **6 artykułów w czasopismach** (2 anglojęzyczne).

- **Kilkanaście innych publikacji** (sprawozdania, recenzje, hasa encyklopedyczne.

Wartym wspomnienia jest udział Ks. dra Liany jako prowadzącego (jednego z trzech) rozmowę z Ks. Prof. Michałem Hellerem. Ta rozmowa została to wydana jako tom *Wierzę aby zrozumieć* (Wydawnictwo Znak, 2016, 2021 wydanie poszerzone).

- Kilka przekładów z angielskiego i francuskiego w czasopismach.

- Publikacje tzw. pozostałe dotyczą przy tym takich dziedzin jak **a)** filozofia i historia nauki; **b)** relacja nauka – wiara religijna i teologia; **c)** relacja filozofia – nauki empiryczne; **d)** problematyka racjonalności, zwłaszcza w kontekście myśli Poppera; **e)** epistemologiczne zagadnienia dotyczące wiedzy. Sumarycznie ten dorobek należy uznać jako zróżnicowany tematycznie.

W aspekcie formalnym można uznać, iż ten dorobek publikacyjny jest ilościowo niezbyt bogaty, uwzględniając, iż mówimy o okresie obejmującym ćwierć wieku (1997 -1921). Jest on jednak zauważalny a Ks. dr Z. Liana to nazwisko rozpoznawalne w Polsce w kręgu osób pracujących w dziedzinie filozofii nauki, czy relacji nauka -teologia. Walory merytoryczne, co najmniej większości, publikacji pozwalają na ich pozytywną ocenę. **Sumarycznie można więc powiedzieć, iż ten dorobek publikacyjny można przyjąć za wystarczający w odniesieniu do osoby ubiegającej się o stopień doktora habilitowanego. Pozytywnie ocenić należy także udział w konferencjach i sympozjach naukowych.** Obejmuje to: 20 konferencji z referatami (9 referatów anglojęzycznych); 15 konferencji z udziałem w roli: moderatora, panelisty, podsumowującego, etc. Poza Polską Ks. dr Liana prezentował swe wystąpienia w: Francji, Hiszpanii, Holandii, Rumunii, W. Brytanii i USA. Warte podkreślenia jest także

uczestnictwo w trzech grantach Templetona w latach : 2000 -2001; 2011 -2014 (*The Limits of Scientific Explanation*); 2013 -2016 (*Science for Ministry in Poland*).

Cytowania: Do dokumentacji załączone są materiały będące wykazem cytowań i autocytowań. Globalnie biorąc mamy 213 cytowań zewnętrznych oraz 48 autocytowań. Z prac po doktoracie ilością cytowań (bez tzw. autocytowań) wyróżniają się teksty: *Nauki przyrodnicze a teologia: konflikt i współistnienie* (2001) 23 cytowania; *Inspiracje chrześcijańskie w rozwoju myśli naukowej* (2001) 12 cytowań; *Teologia a naukowe obrazy świata* (2010) 10 cytowań. Wiele cytowań mają także rozmowy z M. Hellerem, czyli praca *Wierzę aby zrozumieć* (2 wydania 2016, 2021).

Osiągnięcia Ks. dr Z. Liany obejmują także aktywność dydaktyczną i popularyzacyjną. Zajęcia dydaktyczne, przez wiele lat, prowadzi on w obecnym Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II, na Wydziałach Filozoficznym i Teologicznym. Zajęcia prowadzone obejmowały wykłady kursoryczne, wykłady monograficzne i seminaria. Obejmowały te zajęcia stosunkowo bogatą paletę przedmiotów filozoficznych, takich jak: Filozofia nauki, Logika, Semiotyka i metodologia, Wprowadzenie do filozofii, Filozofia analityczna. Od kilku lat prowadzi zajęcia dydaktyczne w języku angielskim. W ramach popularyzacji nauki i filozofii przedstawił kilkanaście wykładów w rozmaitych ośrodkach krajowych a także w Wielkiej Brytanii i w USA.

Habilitant ma także znaczący **dorobek organizacyjny**, który koncentruje się głównie w dwu instytucjach. Pierwotnie w Ośrodku Badań Interdyscyplinarnych PAT (OBI) a obecnie w Centrum Kopernika. Ks. dr Liana był członkiem OBI i uczestniczył w jego pracach w latach 1996 – 2008. Nadto w wartościowym czasopiśmie wydawanym przez OBI *Zagadnienia Filozoficzne w Nauce* pełnił funkcję członka komitetu redakcyjnego w latach 1995 – 2012. Równolegle w latach 1995 – 2007 był członkiem komitetu redakcyjnego czasopisma *Logos i Ethos*. W latach 2008 -2018 był członkiem Centrum Kopernika Badań Interdyscyplinarnych (kierował grupą badań Nauka – wiara). Od 2019 jest członkiem Centrum Kopernika Badań Interdyscyplinarnych UJ w Krakowie oraz członkiem Rady tegoż Centrum. Od roku 2019 ks. dr Liana jest członkiem rady wydawniczej Copernicus Center Press w Krakowie. Ponadto warto dodać, iż w latach 1998 -2007 zasiadał jako członek rady naukowej wydawnictw ESSSAT i w redakcjach naukowych wydawanych przez tę instytucję monografii. **Już te wskazane aktywności wskazują na bogaty, wymagający profesjonalizmu, dorobek organizacyjny w środowisku akademickim.**

II Charakterystyka szczegółowa

W zestawie prac składających się na tzw. pozostały dorobek, osoby ubiegającej się o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego, znajdujemy w publikacjach księdza dr Zbigniewa Liany prace należące do obydwu sfer jego aktywności, które uznaje za centralne dla jego dorobku. Te dwie sfery to problemy racjonalności, widziane w dwu kontekstach: racjonalności w domenie nauki i racjonalności poznania religijnego. W swych uwagach nieco bardziej szczegółowych chciałbym bliżej przyjrzeć się kilku pracom z tego właśnie zakresu. Te dwa tematy centralne są bowiem podejmowane przez Autora w większości jego publikacji. Więcej niż 10 tekstów dotyczy kwestii racjonalności nauki w kontekście historycznym lub systematycznym, a czasami tak jednym, jak i drugim. Płaszczyzna historyczna wiąże się z m. in. tekstami: *Okultyzm a nauka w okresie przedoświeceniowym* (e-book 2015), *Giordano Bruno. Męczennik nauki czy szarlatan?* (e-book, 2015, *Giacomo Zabarella the Author of a Dedication to King Stephen Batory* (2020). W tych interesujących tekstach podejmowane są zagadnienia ważne dla nauki przednowożytnej lub wczesnonowożytnej, w tym kwestie obecności w niej astrologii oraz wątków okultystycznych. Oznacza to potrzebę nieco innego rozumienia racjonalności i jej kryteriów w tym okresie. W nauce tego okresu te rozmaite wątki, w tym te dla późniejszych epok irracjonalne, przenikają się w sposób trudny do wyrazistego odgraniczenia. Charakter wyraźnie systematyczny mają m.in. rozprawy: *The Laws of Nature and their Epistemological and Metaphysical Context* (2005), *Uzasadnienie wiedzy – specyficzny problem epistemologiczny w filozofii K. R. Poppera* (2006), *Can Reason Be Emotional?* (2016).

Spora grupa prac mieści się w domenie racjonalności teologii, czy wiary religijnej. Tutaj wskażmy : *Relacja między nauką a wiarą we wczesnym średniowieczu (V – XII w.)* (2001), *Objectivity, Truth and Diversity in Science and Religion* (2008), *Teologia a naukowe obrazy świata* (2010), *O możliwej obiektywności poznania religijnego (teologii)* (2012). Te publikacje mają, jak na to wskazują same tytuły, charakter bardziej historyczny lub wyraźnie systematyczny. Autor pokazuje, że pewne nieporozumienia w relacji nauka – wiara (chrześcijańska) są nierzadko efektem ulegania pewnym stereotypom w tym zakresie. Interesujące są zamierzenia Autora aby pokazać w jaki sposób metodologicznie poprawny daje się uniknąć konfliktu między faktem istnienia niezgodnych hermeneutyk religijnych a chęcią utrzymania pojęcia prawdy w dyskursie teologicznym. Czytelnika tych tekstów doktora Liany uderza Jego troska o to aby w teologii traktowano jako ważne osiągnięcia współczesnej nauki

z jednej strony a filozofii nauki w z drugiej. Takie nastawienie jestem osobiście skłonny uznać za cenne i warte upowszechnienia.

Osobno chciałbym wymienić i pokrótce omówić dwie prace poświęcone dorobkowi ks. arcybiskupa Józefa Życińskiego. Jedną z nich to artykuł: *Nauka jako racjonalna doxa. Józefa Życińskiego koncepcja nauki i filozofii nauki – poza internalizmem i eksternalizmem*, „Zagadnienia Filozoficzne w Nauce” 2019, t. XLVI, s. 147 - 199. Drugi także obszerny tekst to: *Józefa Życińskiego koncepcja racjonalizmu umiarkowanego: epistemologiczna i i doksolologiczna funkcja podmiotowego commitment*, „Zagadnienia Filozoficzne w Nauce” 2020, t. XLVIII, s. 117 -184. Te dwa bardzo obszerne artykuły (łącznie około 120 stron) nie tylko omawiają ważne poglądy Życińskiego w sferze filozofii nauki, lecz przed wszystkim wskazują na ich oryginalność. W pierwszym z tych tekstów Autor pokazuje, że próba sformułowania niestandardowej koncepcji racjonalności wymaga uwzględnienia roli czynników innych niż racjonalne, w tym także czynników podmiotowych. Ks. Z. Liana w drugim z tych tekstów podejmuje problem racjonalizmu, którą określa mianem racjonalizmu umiarkowanego. Omawia i analizuje pojęcie *commitment*, jako takiego czynnika podmiotowego. Cennym wydaje się także próba zestawienia koncepcji, którą znajdujemy u Życińskiego z analogicznymi propozycjami Laudana, czy Newtona -Smitha, a także z koncepcją *tacit knowledge*, którą znajdujemy u Michaela Polanyi.

III Ocena końcowa

W efekcie tej scharakteryzowanej powyżej analizy uznać można, iż te osiągnięcia dydaktyczne i organizacyjne są w wystarczające i stosunkowo różnorodne. Satysfakcjonujący i wystarczający jest także dorobek naukowy, wchodzący w skład tzw. dorobku pozostałego. **Sumarycznie rzecz ujmując cały, zwany pozostałym, dorobek spełnia wymogi stawiane przez ustawę.**

C. WNIOSEK KOŃCOWY

Rozprawa habilitacyjna Księdza doktora Zbigniewa Liany „Filozoficzne korzenie metody krytycznej K. R. Poppera. Metoda krytyczna we wczesnym ujęciu K. R. Poppera wobec

metafilozoficznej tradycji neokantowskiej szkoły J. F. Friesa” oraz Jego pozostałe prace przedłożone, jako podstawa przewodu habilitacyjnego, są efektem wieloletnich badań. W osobie ks. Dr Liany mamy do czynienia z badaczem, posiadającym zauważalne osiągnięcia dydaktyczne, bardzo duże organizacyjne i wystarczające badawcze (w tym publikacyjne) uczonego.

WNIOSEK Z KONKLUZJĄ: W moim przekonaniu monografia i cały dorobek naukowy, w tym publikacyjny oraz dydaktyczny i organizacyjny ks. doktora Z. Liany, mimo zgłaszanych uwag i podnoszonych wątpliwości, sumarycznie biorąc, spełniają kryteria określone dla habilitacji w obowiązującej ustawie. Pozwala to uznać ten dorobek za wystarczający dla przyznania Mu stopnia doktora habilitowanego. **Wnoszę więc tym samym o to aby dopuścić Księdza doktora Zbigniewa Lianę do dalszych etapów procedury habilitacyjnej, przewidzianej przez obowiązującą ustawę.**

Łódź 26 lipca 2022

Ryszard Kleszcz
